

Ե. ՏՄԻՒ. ՀԱՐԱՐ. 24. 1854. ՓԵՏԱԿԱՆ 5

ԱՐԱՐԱՏ

ՏՐԱԳԵԴԻԱ Դ ՀԱՅՈՒ

Երարատայ սկզբնաւորութեան ժամանակը՝ առաջին թերթերումը համեմատելի դրել՝ թիկ երբ և ուրաւեղ Հոյոց ազգը սխաւ տղազբութիւն ունենալ, և թիկ մը տարաւանք մինչև երբ տեւել, և թիկ զըբէր տարիցան ամեն մէկ տարաւաններու մէջ. ԱՆ խոր հարկը ոչ թիկ միայն այն ժամանակը. Երաջողեցաւ, այլև այժմ՝ եւ որ զըբէր մէկ հաստաւ՝ այս տարիցայի վերայ, և մէկ բանի բարեկամաց մօտ որ կարգալի, պատմական և ժամանակագրական մասանց մէջ շատ և զանազան թերթութիւններ և թիկութիւններ երեւցան. Ամենորոց Թողի այն խորհարը, մինչև որ սրբազրօնն այն պատմութիւններն, և լաւ համարեցայ այժմ՝ այն զըբէր, ինչ որ այժմեան նպատակիս էր յարմար.

Երբ որ Յովհաննէս Գլուստիմլերիք՝ տղազբութեան առաջին հեղինակը՝ Եւրոպայի մէջ 1440. թուին հնարեց այս տղազբութեան դիւար, և սկսան այն ժամանակի լուսաւորման ազգերը դարձ տեւել, մեր ազգի մէջ դրասէր և ազգասէր անձինք ևս կամեցան ունենալ. և 1565. թուին Հոյոց Աթոքիկոն Տէր Սեբասէլ Աբրահամայն զըբէր Հոսթից Բաշմուլյայեւմին Պիոս դ. Լ. զոյգ զեռարմին ձեռքը, որ Հոյոց լեզուի գրելու համար գաղափարներ լինել տայ. որպէս և նա՝ որովհետև ամենայն տեղակ արհեստաւորներ կ'ընտելին Հոսթից քաղաքի մէջ, լինել տուեց. Բայց այդ բարե-

բոլոր մայրաքաղաքումն եղեալ ժամանակը
 Սեբաստիայի տոմարունն Սեբաստիայի Վարդապետական
 դեկանի խորհրդին տաճկէն և ընդ այլ իւր հիշելի և խաչ հիմնարկած
 իւր Վարդապետական քաղաքն, որ և մինչև այսմ և ուրիշ քաղաքս
 մնաց այն տեղ, յետոյ փոխադրեցաւ Վարդապետական քաղաքս:

Սահմանադրութեամբ քաղաքսմն Յովսէփ սարգսաւոյ Յովսէփ
 սեանց շինեց մէկ նոր քաղաքսն Հոյսց: Սոսկոյլ քաղաքսմն Սե-
 բաստի Սարգսաւոյ Սարգսեայի Վարդապետական Սեբաստիայի
 շինել տուեց մէկ ողջ Հայերէն աստեղծու հաղորդութեամբ Յետ Ժո-
 մանակաց Յովսէփ սարգսաւոյ Տարաւան գնաց Սեբաստիայի Սե-
 րապետական շինարարն և Սեբաստիայի աստեղծու ստացաւ Գա-
 տիկ քաղաքիչն Տեմարական տաւերու արձնաց ձուլած գրեթէ
 Վարդապետական Եւսեբիոսական ընկերութեան ունեցան խորհրդի
 քաղաքսմն միջ թէ թիւիկ և թէ Եւսեբիոսի Նոյն քրիստոս և
 Եւսեբիոսի կողմէն տաւարան ձեռքէ ձեռք մնացած որ այժմ Հոյսց
 իշխանութեան ներքոյ է:

Իսկու համեայ ինչ համար ստանձին տաւարան ունեցաւ, երբոր
 տեւաց թէ Վարդապետական տաւարանն տեղորձ մնայել է: Բայց 1827
 թուին Վարդապետական Վոր Վարդապետական հրապարակով քաղաքսմն
 Հայաքաղաքս թիւին Վոր Վարդապետական կամեցաւ իմ փոխարէն ըստ
 շանի և քաղաքսն ունեցաւ և իւր շատ ներքեւ թիւնց ժամանակն
 մինչև իշխանացոր ըստ իմ արձնեց փառնեց այն քաղաքսմն համար
 և փառնեց էր որ այն տաւարանն ժամանակաւ պիտոյանայր, բայց
 քաղաքսմնն սրտաւնեւեր քանակեցան այն խորհրդի խաղանմանն
 ամառս և եւ հարկուոր համարեցայ դարձեալ իմ անարժէք խոր-
 հարդէն ըստն հարկանել:

1831 թուին Քիւնի և Օդեսայ քաղաքներումն լաւ արժեւ
 տալիսն հանդիսիւյ, ուղիւ տուի իմ ունեցած պողոտանոյ
 Հոյսց քաւերն որոյ ծախսը համար Վարդապետական Սեբաստիայի
 Վարդապետական և ուղիւն քաղաքսմն իմ Վոր Վարդապետական Վարդ-
 Եւսեբիոսի Պատեանն իրաւունքսն հարկեալ ինչ քաւանն ձեռն
 տուեցին և օգնութիւն Եւսեբիոսի տաւերն ևն, որով որ այժմ
 Տեմարական քաղաքս միջ Վարդապետական է: որոյ նորոգութեան համար
 որպէս ողջ երեկին իշխանը, նոյնպէս մնաւանդ Գերարդապետ Վե-
 սիր Գալատեան Տեմար Վարդապետական Տեմար Վարդապետական
 փրատեսու: Խաչանդական փարձարանին Հին Վարդապետական, արարին
 օգնութիւն Վին միջոյ որ խաղաց և Ռաւարտան և Իմիւսան մը:

Հայոց ազգայութիւնը յաւաքածում էր, ի մեծն Պօլիս դնելով էր հիմն աշխարհն օրոյցաւորութեան հարկըութիւնն անբող հստ էր Հայոց ազգի մէջ թէ Պօլիս, թէ Իզմիր, թէ Հնդկաստան, բայց յորժամ սկսու ծարարութիւնն արհեստագիտն Հ, Սիւհեանութեան իւր սրածայր դարձալն ինքնաբեր Հայոց լեզուի տառերն, Հայոց աշուրեանն պէտքուն մէկ նոր սմանակ դեղեկութիւնն Սիւհեանութեան տառ տալը համարեւ թէ ազգի մէջ միանայն նշանակութիւնը ունեցան, ինչ որ ունի կանոնաւորութիւնը և պարզութիւնը: Եւ որ արհեստը և գեղեցիկ ճարտար և սէրը միաշունչեցան, ինչ զարմանք էր թէ այնուհետեւ Սիւհեանի Մարտիկան Սիւհեանութիւնը իւրեանց դեղեկութիւնն տառերու վերայ տեղեկեցին շատ մանր և սրբաւ տառեր, որ մէկ քանի տարի օրոյցուցի մէջ երկերայն դիմի՝ յանկարծ կըտեսնու տառն բառարանի մէջ: Եւ մանր և գեղեցիկ տառերն, որ կառնին Կաթողիկոսայեցի տառերուն, իրաւ ի մեր աշխարհագրական էր Սիւհեանց միայն հաւանութիւն և պօլիս, էին, ևս որպէս արհեստասէր և զործարք՝ ոչ թէ միայն հաւանութիւն էին, այլեւ սիրահարութիւն էին, և լուս ևս նախնական էին, սրտեցեալ այնպիսի տառեր միւր տարրանք բնու ունենալով էին, և թէ տեսնուց ևս զործարքը չենք կարող, որովհետեւ այս միջակ տառերը ևս իւրեանց արժանաւոր դործածութիւնը դեռեալ չունին: Բայց ինչ եղաւ ես, երբոր հաւաք միւր ձեռք Եւրոպայ Եւրոպայի և այն տեղ Սիւհեանի միւրանութեան նոր շինած մանր յիշուի տառեր հաւան տառերը տեսայ: Եւ այն ապարանն է, որ մէկ ժամանակ Սիւհեան է: Սիւհեան փոխադրուեցաւ: Եւ հաւանութեան շինաց այլ ևս յոյս, որ մէկ օր մեր տարրանք ևս կարողանայ այնպիսի տառ ունենալ: Եւ մանր տառերով տպած հատուածը թերակատար տառերու աւազին փորձն էր, երեւում էր՝ որ դեռեւ զուգահեռ տառեր չունին, և ծոցովի տառերու միջանկիւնէին միայն, որն որ հարկաւոր է եղած: Եւ այն տառերուն այնքան սիրահար եմ, որ իմ բնիկ երրորդայն համար այն տառերու աւազին պտուղն, որն որ նա 1850 թուի տառքին համարի մէջ նոր տարի է ընդհանրութիւն, կանոնաւորութիւնն այս տեղ հրատարակել, պատճառն այն տառից դեղեկութիւնը և իմաստից կողմնութիւնը միմեանց արժանաւոր և զուգահեռ են:

ՋԱՅՍԻՆՁ ԲԵՁ

ԹՈՐԳՈՄ

ԻՍԿՁԲԱՆ ԱՄԱՆՈՐԱՅ

Յնժու թեամբ Բարաւիմ

Յաւմէն Էրնայն Իսկայն

Բրձովիւն Ի մասանց արուեստագէտ ճարտարի

Գամ մաղթել քոյ մանկանց արաւորար թիւր արիւն

Աւարն քո գիւ ծընաւ երկաթն անծին եւ տանլ

Աւան քո զառաջինն սո գիւ Ի գիրկս իւր մանուլ

Բո արարաւ նախ ետու

Իմաստ թեանն համարց

Իւ զանորարաւ իմ լեզու

Բժի խօսել քեզ Ի թոյր

Սակայն լին իմ սցս բանք, առ Ի յորդանց քոյ յանթ

Սինչեւս տամ քայն, լիցին քեզ կերպարանք իմ ծանօթ

Տեղեւս գո զաւարթու թեամբ թէ չեմ արհաւ հարտիւս

Յերեւան եւ եւթն ամ Ժամանեալ իսկ եմ տակաւ

Բո զարու թեանք յայտ հետե

Պոցմտաւորին եւ ինն

Բեզ եւ փորրիկս անեմ

Իոր դար, նոր փառս, նոր արեւ

Ո՛ր քայն ձեռնն այն որոյ փոստակ գիտ արար

Ստարիւլ զի Էզէց իմաստութեանն սարար

Բազմաւորն իմ Էզրարք կոյ քոյ մանկանց Ի ստորում

Իմաստեցն պատշաճանց առնել զանգէտն հարաւ

ԹԻՆԱՆԻՆԻՆ

Սարգոյ մոտց տկարութեան արու ցնեքաւ մէկն եւ է թնամու
թիւնն, որ մարդ իւր նման մարդոյ կ'անի կամ իրաւանք կամ ա
նկրաւ թեամբ Բարաւի Բարաւի Բարաւի Բարաւի Բարաւի

երբէք չէ լինիր թշնամութիւն միշտ անխառնութեան ծնունդ է.
 արմատն անխառնութիւն է. և բոլոր իւր արդարեւն՝ անխառնութիւն.
 Օ որքինոյ մարդ մէկ մարդու մէջ միտս կրերով՝ կամենում է նորա
 փրկութիւն հասնել. ոչ անխառնութիւն է բացում կերպիւ. նախ կա-
 բեղի է՝ թէ այն միտս առաջը միտմունքութեամբ է կամ անխառ-
 նութեամբ է ստեղծ այն միտար. եւ կրորդ՝ կարելի է թէ այն միտս
 ստեղծ յետ նոր փոշխման է, զի ծաղիկ է միտս ստեղծն համար եր-
 բարդ՝ կարելի է թէ այն միտս առաջին արժէ՛ կամենում է այն
 հաստա փոխարէնն հաստաշանել. ուրեմն անխառնութիւն է, որ այն
 միտաւոր համար մարդ կամենայ փրկութիւն արհեստիւ. Եւրո թէ այն
 միտան գիտութեամբ է ստեղծ, և միտս ստեղծն յետ ուրախ է իւր
 յաղթում, և չէ կամենում հաստաշանն աւելի, այլ կարելի է թէ
 կամենում է միտաւոր փրկել մէկ միտս եւ ստեղծանել, և այն միտս
 կրողն փոխանակ արաշանայր, որովհետ թէ այն միտաւոր փրկել է սր-
 հանգում, և իրաւունք է համարում իւր գործն չճանաչելով թէ
 այն իշխանութիւնն է. ոչ ոքիս զգործն մտայ տկարութեան պատշաճ է.
 Իսկ քրիստոնեայն սիրտի ոչ տկարութիւն իւր անուն հեռի պահէ.
 Կրիստոնեայն աւելի մէկ միտայ մէկ և բարեկամութիւն բարոյակ-
 եւ աստի, այնու շնորհիւ մարդիկ է իւր արդարեւ է, զի արդարեւ
 հոգում Բայց քան զայն յաւայ Բառաւած տակ էր իւր Լեւեւիւր
 բարեկամ է իւր հարաւորի նպատակով քրիստոնեայն արժէ՛ արաշանելու
 Եւ ընդ ստեղծողուց այն ընդ տիրան և տիրան զայն արաշանելու
 ո՞ր տեղ կարողուիւր այլ խրատը, որքան զամենայն իրաւուն մարդ մէկ
 սիրտ էր արհեստ. Տէր՝ ամենայն եւ արդար զիւրեղ և զօրշիկ է
 Եւ տիրանութիւն. Իւր մեղք չկայ գործն մէկ արժէ՛ գործնայ արդարեւ
 չկան գործն մէկ թէնայ յաղթեմք, քան թէնայ արժէ՛ արժէ՛ արժէ՛
 որ յաղթեմք, Իւր ոչ ոքիս արհեստն արհեստն մէկ, մէկ պատուական
 արհեստն հոգում միտայ գործն չես տեսնում. ոչ ոք ամենայն տեսնում
 են, որ մէկ թէնայն զայն արժէ՛ արժէ՛ մէկ արժէ՛ արժէ՛ արժէ՛
 կրծեղով զաւելիում է, և ընդ հաստարտ չէ թէնում. Բայց թէ
 փրկութիւնութեան իշխան ընդ միտայ գործն է, փրկութիւնութեան
 պիտիւս արան, ինչպէս որ մարդուկն է ստեղծողութեամբ. թէ Իշխանութիւն
 տալով է, հայ արար նա, իւր արարեմք. Եւ Եւրո ուրեւ նա զայն արար
 էով յայնպիսուն հայ արարեմքն է գրաւն նա. Տիրաւոր փրկութիւնութեան
 թէնում իւր և կրծեղով տեսնում թէ թէնումնայն իշխանութիւն կրծեղով
 զիւրեղութեան հայ իշխան այլ մեծ զարդ պիտիւր երբեք նա իշխան
 Բայց դու, որ անաւոր քրիստոնեայն է, կրծեղովն իշխանութիւն

[illegible]

որհնէրու, որոհէ գոնէ բնական օրէքքի առաւծու որդեւ քաղցիւն իւր արտաշէն
 իւր արտաշէն արտաշէն արտաշէն և բաւ արտաշէն

Արտաշէնի կամ Արտաշէնի

Որ ժամանակ որ Տաւրոս քաղաքը պիտի կործանեիր Յունաց ձեռ
 քէն, այն ժամանակը Միջերկրական ծովի Բիբլիէի տիրութիւն մէկ
 որքեւ պիտի կորչէ ձեռքով շինուցաւ մէկ անգղիայի քաղաք, որ ժամա
 նակաւ աշխարհի աւեր պիտի դառնար:

Փիւնիկացի թագաւոր շատ հին ժամանակներէն սկսած աշխարհի վե
 րայ փառաւանդութիւնն էին անում. համարեմ թէ փառաւանդա
 նութիւնը սոցա ձեռքով սկսաւ փառաւանդութեան հետ շատ բա
 րձր ևս գտան և ծաղիկեցաւ. ինչպէս որ զիրք առաջ առաջ սոցա
 միջին մէկ Ղաւառ անունով մարդ գտաւ և ամբողջութեամբ Բաբելոն ևս
 նաւաւարկութիւնը սոցա գտան և սոցա մարտաւանդութիւնն սոցա
 աշխարհաւորութիւնը և ուսումնասիրութիւնը շատ հարստութեան
 աւեր շինեցին սոցա Փիւնիկիացի մարտաւանդութիւնը էր Տաւրոս և Միւս
 որ մէկը ցամաքումն էր, միւսը ծովումն էր. ինչպէս որ Միւսումն էր
 նում էին միայն աշխարհական իշխանները, իսկ Տաւրոսումն էին
 էին փառաւանդները: Սոցա թագաւորները անցան հարստութեան
 փառաւանդ էին, մինչև հարստութիւնը իրենց Բաբելոնի հետ հարս
 տութիւնը էր համարել սոցա Բաբելոնի փառաւանդութիւնը մէկը անունը Պա
 ճաւոն հարստութեան հետ միասին ունէր և սոցա մարտաւանդութիւնն
 Սա անցան փառ մարդ էր, որ մինչև սոցա ամենայն ժամ իշխանաց,
 որ իւրենց հարստութիւնն ինչպէս անունն, յաճախումն էր սոցա փառ
 ձեւը, որպէս գտաւանան ինչ անում, կամ ինչ կամենում միւս
 իւրենց հարստութիւնը գտաւանը ինչ. թագաւորն էր իւրենց
 իշխանութիւնը անորման ծառաներու ձեռքը, և կամ սոցա սոցա
 սոցա թագաւորն էր թագաւորն էր, այնպիսի փառ իշխանաց անունը
 մինչև սոցա ևս Պաճաւոն էր անում: Բաբելոնի թագաւորը
 անէր մէկ քաղաք անունը Բիբլի, կամ Գիլգամես, կամ Լաւա: Բա
 րձր քաղաք (Բաբելոն, անունը): Միւսէ, կամ Մաւառ, շատ մեծ հար
 տութեան աւեր էր, որ երկար ժամանակաց աշխարհաւորութեան, և
 տաւարական ճանապարհներով փառութիւն էր Պաճաւոն իւր առաջ
 և շատ բնութիւնով փառութիւն, որպէս մէկը գրեւ էր, որ յաճախ
 Պաճաւոն իւր փառն էր կամ քաղաք անունայն փառանքի մէկ ձեւով

սարսնէ, և նորա հարստութիւնն իւր գոնեւարանին քաշէ:

Դիքանս զանազան նշաններէց խնացաւ իւր եղբոր չար խորհուրդը, որ կամենում է իւր ածուծնոց կեանքին ֆրաս տայ. այն ևս խնացաւ, որ այն ֆրասը՝ օգիտեալ նորա հարստութեան արտաճառաբ տայ. իմն ցուե, որ եթէ ինքը իւր ձեռով իւր բոլոր հարստութիւնը տայ Պիգմալիանին, գարշեալ ոխաւ մահաւորիչն չ'աղաւթի՝ ոչ թորը և ոչ իւր ամուսինը. այդ պատճառաւ Դիքանս ծածուկ մէկ քանի նաւ պատրաստեց, իւր մարդու հարստութիւնը՝ բոլոր նաւերու մէջ լցնել, հաւատարիմ ծառաներից, ազգականներից և բարեկամներից ով որ ուզեցաւ. նորա հետ միասին Պիգմալիան ձեռքին ագլասիւն, նաւերումը թողցնել. և երբ որ Պիգմալիան Սեւեյի սոյանել տուեց, Դիքանս մտաւ նաւը, և ճանապարհ ընկաւ. ծովի մէջ՝ ուր որ քամին կ'ընէ Պիգմալիան չ'էր կործում, որ իւր քայքայ Դիքանսն սցորան զգաստութիւն ունենայ. կարծումը՝ թէ Սեւեյն սոյանելով, նորա բոլոր հարստութիւնը կ'յաւելնաւէ. բայց օրքան զարնացաւ, երբ որ տեսաւ թէ Սեւեյն արիւնը թափեցաւ, բայց հարստութիւնը բոլորովին ձեռքին փախաւ. բարկացաւ, հրամայեց որ նաւերով Դիքանսն ետեւէն երթան. բայց Դիքանս լաջողակ քամիներու արտաճելով, և ընդ և փարտիված նաւավորներ ունենալով՝ այն պրտաւող նաւերէն ապստամբեցաւ, և հասաւ Էփեսոս, Դուսիքացոյց երկիրը:

Են տեղ, որ այժմ Բոնանու է ասլում, Դիքանս զամբը դուրս եկաւ, տեսաւ՝ որ շատ աղք կան դուռնաւ. մտորք դրաւ, որ այն տեղ՝ օրովեանս երկրի հողը և ծալը. բոլոր էր, իւր համար բնաւ կուծիւն հաստատէ, քաղաք շինէ, և նոր թաղաւորութեան հիմն դնէ. Փիլաիլիցոյ հանար գաղթական երթալը, հետեւ երկրներու մը նոր բնակութիւն հաստատելը, և օտար աշխարհաց մէջ բազմութիւնը՝ նոր բնի լէր. աղք կերպիւ էրն նորա իրենանց փաճառակո, նաւթիւնը ամենայն աշխարհ տարածել. ամենայն տեղ բնակութիւն էին ձգել. ամենայն կողմը՝ նոյն ոտքը հասել էր. Դիքանս մալգաղիկց այն դրում ազգերուն, և նոյնամ, փնջրեց որ իրան հրաման տան այն տեղ մէկ այնպիսի բերդ շինէ, որչափ տեղ որ մէկ կողմ կաշին կը բռնէ. Ապրիլին Բիբիկեից շինացան թէ այն կիկը էն. տես խնայաւորն կին է. հրաման տուին Երուսէ՝ Դիքանսն առաւ մէկ հասն կողմ այն Բիբիկեցոյ դեպքաններու առջեւ ժողով աքաւ. յետոյ տեսաւ այն կողմ մղթին, հրամայեց որ բազմի բար շինէ, և այն բարի երկայնութեան տեղ նշանակել, որ բերդը շինուի. Դիքանսն իւր շնորհալոյսն ունիւ խափէ. Են նոր հիմք դրած բերդի տեսնելը դրեց կարգադրել, կամ Սալմոն (Երուսէնէն իմն)

Բայ երջանիկ կեցութեան մէջ վայելելով, զամենին իւրեանց հօրն
 տեսնելուն, և սեղանի առաջն երկրորդութեան տալէն յիւր գնաւ
 մէկն իւրեանց խաղիքն զէն և ծաւր տանելու, և դէպ իւր արածելու
 տեղն, իւրաքանչիւր տան տէր ունէր իւր համար բառական հող, ուր
 տեղ ծառեր էր տնկում. նոցա պտուղն ժամանակին հասնու. դեռնու
 այն պտուղին չկերում, տարան իւրեանց Հոր և խաղաւորի տանը,
 դրին սեղանի վերայ Բառաւոյ տուլի, օրհնութիւնը ստացան իւրեանց
 ծնողի և իշխանի բերանն. ապա սկսան և իւրեանց վայելել. ՊԵ. որ
 բան էր սոցն ուրախութիւնն. կեանքներն սնում էր. չկայր մեղքիքն տն
 խոնձ. չկայր աստուծոյն. չկայր սոցնական անգն, որ ասէր. Ե՛կ և
 իրիշու համար պիտի ողայ ձեռաց ասկը լինիմ. դեռէին որ աւելն
 Հայր, որ համ խաղաւոր է, համ էլ դամաւոր և էլ միւր տանւ
 էր իրատուէր. Ե՛կ ամենեւորն իշխանն Բառաւոյն
 եանց ուխտաւորու և բանակբաւ մտնելն տարան դաւաք արածելու.
 օգնականքը պրտուցան կանոնը արանի մէջ. կանոնք և սոցնական
 հաւարակցան ծառի տակը հով տեղը շուարի մէջ նստելու. Բառ
 ւաներն. համար կոտուէին, իւրեանց երկխոսքը լսում էին. պատ
 մուռէն կանոնք ջրհեղեղին տաւը եղած բաներն, օրհեղեղի տարածելն
 անցն. իւրեանց ջրհեղեղին տարածելն. միւր էին տակն Բառաւոյ
 իւրաքանչիւր խոտում էր. բայց մտանքն բանում էր. ինչէին իւրեանց
 համար միայն տեղ չկնէին փոյտի, ինչի, կանոն. խոսք մեկըմէկը.
 հետ ողորուէին, ինչիմ ժամում էին, և թեքի տան երկուսիցն իմ
 շխաւմէն խոր, չկայ. այն ճիւղայր իւրեանց տակը ձգելու, իւրեանց
 վերայ ձգելու. իւրեանց համար բանադրաններու ծածկելն չկնէր.
 իւրեանց համար փերամալի տեղ իւրեանց մեղքութեան ծածկելն չէ
 նկր, հարկաւոր էին համարում. խոսք ժողովելու ժամանակն տեսն
 որ իւրեանց ուխտաւորու և դամաւոր բարդն խոտերու մէջն է. սկսան
 այն ժողովել. սոցնական մանել, սոցնական թեք ինչի, սոցնական
 թեքն պատմում դորմել. շատով ծածկելու նոցա մեղքութեան
 շատով իւրեանց բանադրանքը փերցան ամենայն տեսակ հարկա
 ւոր բաներով. Տեսան որ ուխտաւորն երբ ժամանակն դալիւն հա
 նուէին, իւրեանց բարդն փերամալի վրէ թեք թափուէին. սոցնական փոխ
 անկ թափում փառ ընդդէմ դիմելն ժողովել, լաւ է որ այն բարդ

մեր ձեռքով քիչ քիչ իւրեանց վայելէն անուանք: Բայ ըստ զոր անուան
 քու ժամանակին հաւարելով: Եւն միմեանց ասուք, միմեանց օրհու թիւն
 էին անուան: այնուհետեւ հաճին և հարապն և օրանիրն և մանահն քո
 նազան կերպիւ: մօտէր գալիս ուրախութիւն էր լինում ասանց արտ
 մութիւնն, երբխոյցն և իւրեանց ծնողքն ՚ի միասին այս դուարմայի
 կեանքն էին անպաշտմուն: Ետն անդամ ծերանին ՚Այ և իւր օր
 ուն, կինն նոցա, դուարմութեան մէջ մանուկաց էին լինում: Երեխանց
 սովորութիւնն է: որ ծերոց և արուստերու գիւրկը կուլին նստել
 տես: Թէ քանի երեխոց միասին կ'աղոթէին ՚Այն և իւր կողմ զ
 խին Սեպի անգրանիկն ՚Իսխորաթի, ՚Բաթիկ, ՚Բանուն, ՚Գարեթիկ
 ՚Կամուր, և նոցա մանք և պարտիկերն և քորերն, անհետքեան կրակնու
 մէին այն ծերոց գիւրկին տեղ ունենալ: ՚Այ տեսնելով այն անմեղ
 դուարմոց ունին, կայտառութիւնն, մանուկներ, թէ սոքա օրհու
 լինին ժամանակու նոր աշխարհի նաշխարներ: և ուրախութեան արտա
 տալն, ուրբերին քրիստմէին: Կարելի էր թէ այս արտաւաւաց մէջ
 արտաւաւութեան արտաւաւք ևս լինէին: ասանցն արտաւաւութիւնն այն էր,
 երբ որ յիշում էր, թէ քանի բիւքք քիւրեղ մարդ կան հարսն ջրհե
 դուրով: և քանի հազար անգի միտի անոն, որ նոցա տեղն լըցվին
 մարդիկ երկրորդ արտաւաւութիւնն այն էր, որ հոգւաւ ճանաչում էր
 թէ ժամանակաւ մարդիկ, որ անմեղութիւնն որ պիտ' ունին, միտի
 կորսնն, միտի առաջման նման անմեղ շարեւոյ դործող և գործող
 կից լինին: միտք էր անուան, որ գնական հաքթօր տարի լնոց որ
 աշխարհք ջրհեղեղով ազատեալիւն: մարդիկ սկսան իւրեանց ասու
 քեանմանն շատացնել, շատացան ոչխարաներն, դասներն, սիւ
 բաներն, նորիքներն շատացան, երկիրն մեծացան: Ընդն օր բաւ օր
 հեռանալով, մարդիկ խոնկ հեռանալ իւրեանց ասուարի և ոչխարի
 սիւբիւտերաւ պատմաւաւ: անհարկի անմեղուն ՚ի միասին կեանալ:
 Ինչոյ որ միտքն արդար և իմաստուն ծերոց միտքի մէջն էր որ
 ուրախայն էր մանուկ: Մարդիկ դուռն ասիւք էին: ոչ ոք արդի կէ
 կէն, ոչ ոք ոչխարի սիւբաւն, ոչ ոք արդի նախիկն, ոչ ոք արդի քան
 կարանն, ոչ ոք արդի աստղաւորն, չէր մարդ յանկանում: ասն նոցոն
 համար իւր կինն էր սրգեւ մարդկեալ արտաւալ իւր տան քանկերուն:
 իւր արդիքն արդի անանիք արտաւաւել իւր ասիւքի չորս կողմն իւր
 արդիւնքն որդիս իւրեան տան և իմաստեանց միտքութիւնն և գործ
 ճութիւն: որդակ ասելի էին դուարմներն, ասելի էր հարաւորութիւնն,
 ասելի էր ՚Կամուկի քաւքն և պատիւն: լնում չէր որ մէկի դուար
 մայն տանն, երեկ թէ ասիւքն չէր իմանում անանիք միտ հանն:

Երբոր ժամանակն դարձեր իւրեանց ոչխարներու ծնողեան, ամենայն
 մարդ իւր դասանց վերայ էր աքախ առանց ծնելոյ ոչխոր և կով չէր
 մնում։ Ով շատ ունէր կամ ռ կարող, նա փոխումէր բոլոր հեղուր,
 ով ունէր շատ պտուղ կամ միրգ, սալիս էր նրանց՝ ով որ չունէր,
 շնորհաւոր էրկիրը, որ տեղ որ մարդոց ոտք հասէր, համարեմ
 թէ մէկ տուն էին, մեկմէկէ ինոցէ ժողով, մեկմէկէ քաղաքակեղ
 չկար։ Երբոր մահ էր դարձն ծերունին, սրտաւոր էր իւր թոսներուն,
 և նոցա ամենեւեմ ինն օրհնումէր, ամենեւեմ պարկեցումէր, որ էր
 ծառերը սկսեն կանանկել, կ'նշանակէ որ ձմեռն անցելէ, պտուղ և
 երկը տարին, այդպէս փորձերով դիտէին՝ որ ջրհեղեղին բանի տարի
 է անցել։ Իւրաքանչիւր մարդ իւր տարին, իւր պատկանց տարիները
 խմում էին, Վեղի ուրախէին ինում, երբոր այս օրհնումը ծերն
 դնումէր նոցա մօտ, դիտէին որ նորա գալն առանց սրտաւոր էր
 վնի, նորա ամենայն դնացած օրհն հարմիր էր լինում։ Երբ խոտակ
 ցութիւնէն խմում էին ջրհեղեղի բաները, և ամառնոյ բարեւո
 լեանն սրտաւորներն, միշտ զոյշ էին կենում։ Բանի որ ծուրը նո
 ցանէն հեռացաւ, այնքան իրանք ևս այն կողմէն հեռացան, բայց
 երկիրն դատարկ չէր մնում։ Ծնացած ժողովուրդն էլ շատանալով
 էլ լքում էր այդ լողած երկիրներն, այս էս աշխարհն մեծա
 ցաւ, լրդկացաւ բնակչօք, բայց բոլորն այն տարի չորս կողմն ուղարկւ
 որ որդան հեռանումէին, միշտ հեռուէն տեսնումէին անոր, և տարի
 դիտն առաքէր, յիշումէին՝ որ այն իւրեանց միմեկմեկն տեսնէ իւր
 յիշումէին՝ որ այն տարի մօտէր՝ իւրեանց աստուածորդուն թեան աւ
 դանը, յիշումէին՝ որ այն տեղն էր իւրեանց սուրբ և սրբար նախա
 հայրն էր մեկուն և նորահարաւ իւրեանց հաւաք պարտէին հաւա
 քում, որ երթան այն տեղան համարեք և Վրդն տեսնելու։ Եթէ մէկ
 քանի ժամանակ չէր երևում Վրդ, իսկայն ինքեանք էին գնում նորա
 տեսնելին։ Ծնած մարդն մնում էր, մեծանում էր, բազմանում
 էին, որոյ ոյ որդիքը, թառանց թոսները տեսնումէին Վրդն ցան
 հայրն ամենեւեմ զուտները ճանաչումը, հարկում էր նոցա մին
 դեան սղլորանալէին։ Հեռում էր նոցա ժամանակին պակելով
 մեղաց պատճառներն փրկողէ, տեսնումէր՝ որ իւր զուտներըն ան
 համար են, և աշխարհի բնակիւց տեղեւումն ուղարկէ ևն՝ որպէս եր
 կորումն առաջին։ Վրդն բազմաթեան մէջ՝ իրանի ինքն և իւր
 սուրբ ամուսինն էին իրարէն տրեղակն և լուսին։ Երբ որ տեսնում
 էր՝ թէ իւր թոսան թոսները դառեղն թոսներն են, և իւրեանց
 թեանց երկանքը զրկած բեղումն այն սուրբ տեղան մօտ, միւ

բով աստուծոյ փառք էր տալիս, որ դեռեւս չէ թողնում չարքն, որ
աշխարհի վերայ իւրեան թոյնն տարածէր: Սբոնն ուրախութիւն էր
դառնալ, երբ որ այն ամեն մանկանց վերայ իւրեան աշխատանքի ձե-
ռն դնումէր. այն ձեռն՝ որ վեղհարիւր տարեկան ժամանակն տաղանն
չկնեց. այն ձեռն, որ Մատուծոյ առաջին սեղանն կանդանցոյց. այն
ձեռն, որ Մատուծոյ առաջին առաջին մատաղն, (պարարուն) նուիրեց
զինի Մեկն, առաջին արժանաւոր քահանայութիւնն պրուս. այն ձե-
ռն՝ որ աշխարհի երեսն թողով չափերով՝ մարդկան բաժին տուեց.
այն ձեռն՝ որ այժմ՝ իսկ իննհարիւր տարեկան ժամանակն՝ ծաղաւթենի
փախչելով՝ բաճն առած՝ դեռինն է փորում, և Մատուծոյ պարդեն
կնչ. որ նա երկրի մէջ օրուէն աւանդ պահած ունի, այն բաճն ձե-
րով դուրս է հանում, աշխարհի և խոր որդւոց է տալիս: Եւ ոչ
կնչ նոր օրհնութիւն չէր տալիս. միայն այն օրհնութիւնն էր կրկնում,
կնչ. որ Մատուծոյ տուեցի իւրն և իւր որդւոցն. ածելէք և բազմա-
յրարեք և լցէք գերկիր. չէր ասում՝ աստուած փրկէ զձեզ ՚ի չարէ.
դեռեւս չար չ'կար. աշխարհումն. դեռեւս արտասուք և ողբ չ'կար
աշխարհի վերայ. դեռեւս դայի և գառն միասնեկն արածում. դեռեւս
երկիրն չէր բնիակել կենդանոց մարմնն. դեռեւս մարդոց մէջ չ'կար
մահ. այս ասէլէն դարն էր:

Համախառնական Յոբան

Եւ մարդ, որ քո քառնութեան մէջ լուր տեղին
Դու Մատուծոյ կրտսերն անուանում, նեղացած,
Լսե՛ ինչպէս նա նախանձաւ փառութիւն,
Դեպ աս. Յոբն թախտերիւր բուն ասաց,
Ընծրե, մըրկե, կարեւորի մէջ փայլելով,
Ընկայ դռանն կ'իստիոյնիւ իւր ձայնով,
Բարբառեւով երկինք երկնից կ'ըստէր,
Եւ այս կերպիւ. Յոբն ՚ի վէճ կ'իմանէր.
Դողովէ այժմ՝ քոյր ու ժող՝ կտակ՝ քեզ,
Ընկայեւ, կեցիւ, և մոռն օրատասխան,
Ուր էիր դու՝ երբ որ կարգով իմ՝ ձեռքէս
Ըս. դեղեցիկ երկիրն առաւ կերպարան.
Երբ ձգեցի հաստատութիւնն աշխարհի.
Եւ երկնոցսց զարաւթանց դռնէն հրաշալի

Քաղաքատիրուք անձրեկ մէջ ծննդի
 Յանկարծակի քաղաք անցած քաղաքով
 Սարերու սկստն գորայնելու ձայնելով
 Եւ աշխարհի չորս կողմերն խաղայնել
 Սահմանոցուայ քո բարկաթիւնը փնայնել
 Երդեօք սոց քո հնարներով կ'ընէի
 Երմխն՝ Երկրից բարձրութեան մէջ անույց պէս
 Քամիի զէմ՝ իւր Թեւոր կը բացվի
 Մտիկ կանխ՝ ծովուց դեռաց զէտ յերես
 Կամ՝ բարձրագոյն անոց մէջն կ'ուսնու
 Խոր խոր ծրոյ և անշնորհ տակերն
 Թէ՛ ես նրան ի՞նչ եմ՝ տուել ստեղծ
 Դա՛ւ ես ստեղծել այն սրտակոյտ ուրիշն
 Ի կռներու մէջ տես ստեղծելն բնհեմոց
 Ու ես քեզ հետ ստեղծելի միասին
 Օսկող փուշերն շատ կուտիք էրք սրտոյ
 Ոտքով կ'ոխել և կ'աւայ անմահ
 Չուանի պէս հաւատն են իւր ջրերն
 Փորձէ դու քո նրանի հետ ուժերն
 Իւր կողքերն են իւր ձուլած պղնձէ
 Ո՞վ կարէ որ նորս կտո՞ն խորասկէ
 Դու կարող ես Ի եւիսթան միշտոր
 Իրիսթներով քաշել տին պատկերներ
 Ի պիսիստայ ուղիստի մէջ սեղ
 Ի տալածէ թնչող թեւերն իւր փնիւշէր
 Եւստիսթ Է յուայ նման փուլերով
 Եմուր ինչպէս պղնձէ շնամ փահանով
 Տեղի և թաւի և ուրաղ սուր տաւ
 Ես կը կտրէ ինչպէս եղի մէկ փթած
 Իւր մեծ սիրտը ծաղկաւորի կ'ունենի
 Իւր տատաններն ահեղ որդիս գերանդի
 Ո՞վ իւր ձեռն պիտուի գնել չի փնիսար
 Կախ տալու միշտ արտաքան Է անդադար
 Սուր սուր բարի ծայրից միայն կ'ուրախ
 Իւր կուտութեան բնու չի գնիր մէկ բանի
 Իւր մեծ ուժին և դորութեան պատճառով
 Եւն քարերն մէկ փափուկ յեկո կտրծելով

Երբ որ կուգէ փոզել երթալ որոտերազմ
 Յուրն ու ծովը կըրտիկի ոգէս կ'ընայցնէ,
 Բուրացի պէս մալխ կու հանէ իւր կոկորդն,
 Խրեան հետով յորձանհերն կ'աղբարէ,
 Հոր կաթնոսկին իւր սպերն բարկադած
 Ինչպէս ածուխ զքրով սառակի վազվաւած,
 Ընէն հոր կու վախեցնէ կու բռն,
 Ինչ էս դէմ հակառակիլ միջ կարէ:
 Տեղերաց շահատարած մասերուն
 Ինչ ժամանակ որ կարգ դնել կամեցայ
 Ըրեքք քեզմէն ուղեցի՞ ես մէկ խորհուրդ,
 Կամ այս գործոց շատութենէն վախեցայ:
 Երբ հոգն տաի այս աշխարհի սկզբան
 Ընայցն մարդն ստեղծանել ինչ նման,
 Ի՞նչ պատճառաւ այն ժամանակ ինչ չտիր
 Արեւ ապի կերպարանքիլ այլ պատկեր
 Մահանայաւ այս բաներն խորհելով,
 Միշտ միտդ բեր իշխանութիւն արարչին,
 Ստեղծողդ սուրբ կամրն միայն պատուելով,
 Համբերութեամբ կոյ հապանդ քո բաժնին,
 Դա անէն բան մեր օգուտին կու կարգէ,
 Արաւած է թէ՛ մեկին հանգիստ կ'ընարհէ,
 Ծանորութիւնն միայն յաւով տան, կրն',
 Եւ անարատնջ տրա գութն աղաւթ:

Ուրեմն Գաբրիէլ

ՏՓԽԻՍ

Печатать дозволяется

Тифлиси, Февраля 3 го. 1851 года.

Цензоръ Священника І. Орбелі.

Խմբագրել ԼՂարար Լրագիր Տ. Գաբ. Պատկերան,
 Ի Տպարան Տ. Գաբ. Պատկերան: